

בענין מסירה

אריה ליבוביץ - based on essay by Rabbi Michael Broyde

I. Introduction.

- A. Historically, bandit governments would unjustly take Jewish money and lives - does the prohibition still apply in America?
- B. When the criminal poses a danger (even without malicious intent - תשובות והנהגות חלק א' - סימן תת) to others there is no question that you have to inform, even to an unjust government.

1. Story with Rav Yakov. Rabbi Broyde footnote 6.
2. The relationship between מסירה and פדיין שבויים - Broyde footnote 16

C. Six cases.

1. a Jewish educator who assaults the children.
2. A Jewish non-violent vandal.
3. non-dangerous zoning violations.
4. a Jewish marijuana smoker (not dealer).
5. a Jew who cheats on taxes.
6. Rabbi performs weddings knowing that the couple doesn't want a marriage license.

II. The classical approach to מסירה.

A. The sources.

1. משנה בבא קמא דף קטז: - you are responsible to pay for losses.
2. גיטין דף ז: - even when they are bothering you.
3. בבא קמא דף קיז: - קיה - they are considered a רודף and may be killed.
  - a. Why are they a רודף? תשובות הרא"ש כלל יז אות א' - they may kill the guy.
  - b. מרדכיבבא קמא הגוזל קי - the moser trains himself to do evil.

B. General rules of מסירה.

1. שו"ע חו"מ סימן שפח סעיף ט' - can't even massur a bad person (about money or physical security)
2. שו"ע שם סעיף ב' וש"ך שם - must pay for damages caused by מסירה even though it is גרמא (see רש"י בבא קמא דף קטז). However, if he was physically forced to be מוסר he is פטור.
  - a. If threatened with monetary punishment the ש"ך ס"ק כ"ב is lenient but רמ"א is מחמיר.
3. שו"ע שם סעיפים י' - יא - he is a רודף so you can kill him (or cut his tongue out) to prevent him from doing it - but can't kill him after the fact unless he poses a future threat as well.
4. רמ"א חו"מ שפח סעיף יב וש"ך שם ס"ק כ' - If the Jew rightfully owes money to a non-Jew (like taxes when the government just takes the money owed and doesn't imprison people) there is no איסור מסירה, but Rema advises against לכ"ס עכו"ם משיב אבידה של עכו"ם.

C. This would lead us to conclude:

1. One can be מוסר:
  - a. dangerous criminals.
  - b. when under duress.
2. One can't be מוסר:
  - a. tax evader (who will go to jail).
  - b. stealing cable tv.

c. breaking zoning laws.

III. What about a "just" government that is not anti-Semitic? In American law do you have to tell? (i.e. is dina d'malchusa an issue?) clearly not - Broyde. The following are five approaches to this issue:

- A. ערוך השולחן חו"מ שפח:ו' וציץ אליעזר חלק יט סימן נב - none of these rules apply.
1. some question whether the ערוך השולחן was writing for the censor, but ציץ אליעזר points out that he would not have mentioned Britian for the benefit of the censor.
  2. the language of טור סימן שפח (אנס) supports this.
  3. Broyde note 16 cites הגרשו"א זצ"ל implying agreement with this.
- B. Rav Ezra Batzri - our system is not just because they force confessions and destroy people in interrogation. All laws of mesirah apply if there is a threat of incarceration.
1. this is difficult to accept as fact in America.
  2. פתחי חושן חלק ה' פרק ד' הערה א' - jails can be dangerous so מסירה may apply. (supported by Broyde note 55).
- C. פתחי חושן שם cited by בית יצחק יו"ד סימן מט אות יב - have to pay the money but don't have the status of a רודף when there is no life threatening situation.
- D. שו"ת שבט הלוי חלק ב' סימן נח - if Judaism recognizes the government's right to enforce these laws it is okay to be מוסר. This may be based on (כנגד תוס' שם).
1. It is logical that if non-Jews are required to make laws they should be permitted to enforce them without any issues of מסירה.
  2. See בבא מציעא דף פג: - פד. וריטב"א שם relating to helping prosecute criminals (only rabbis shouldn't be involved but otherwise it is okay.)
  3. This links mesirah with the extent of דמיא דמלכותא:
    - a. שו"ע חו"מ שס"ט סעיפים ו' ו"א - only financial issues.
    - b. רמ"א שם סעיף יא - also laws that benefit the community
    - c. ש"ך סימן עג ס"ק לט - the laws for the good of the community are only binding if they aren't against torah law.
      - i. we generally pasken like the רמ"א - שו"ת אגרו"מ חו"מ ב:סב נפש הרב עמ' רסז-רסט -
      - ii. שו"ת משנה הלכות וירעז - strongly suggests that there is no דמיא דמלכותא in America.
- E. שו"ת חלקת יעקב חלק ג' סימן צו - The איסור מסירה remains unchanged in just countries.
1. Rav Moshe implies this in three different תשובות:
    - a. אגרו"מ חו"מ א' סימן ח' - won't allow informing on a forger of kashrus symbols.
    - b. אגרו"מ חו"מ א' סימן צב - can be a tax auditor because somebody else will do it anyway - nothing to d with being a just system.
    - c. אגרו"מ או"ח ה' סימן ט אות יא - can't inform because the punishment is against halacha.

1 - שו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן תתנ

שאלה: נהג יהודי הרגיל לנסוע במהירות מופרזת או בלי רשיון אם מותר למוסרו למשטרה.

מפורש בשולחן ערוך (חושן משפט שפ"ח ס"ק י"ב) שאם עוסק בזיופים ומסוכן מזהירים אותו, ואם אינו משגיח לאזהרה יכולים למוסרו, ע"ש בביאור הגר"א שיש לו דין רודף אף שאינו מתכוין ואף שאינו רק גרמא ואע"פ שאינו אלא חששא ע"ש, ואין לך מסוכן כמו הנוסע תכופות במהירות מופרזת או בלי ידיעת מלאכת הנהיגה כראוי שלכן לא השיג רשיון, שאלו עלולים להרוג ח"ו ודינם כרודף, לכן התקנה של נהיגה כראוי וברשיון היא כצדק ובישר ולטובת הציבור וחייבין לשמור תקנות אלו, ואם הוא מזלזל בהם יש חשש שיבוא לאבד נפשות ראוי הוא לעונש מרחיע אף מאסר, ועיין תשב"ץ (ח"ג סימן קס"ח) לאוסרו על ידי נכרים, ובמהרשד"ם ח"מ נ"ה סעיף ו'.

אמנם כדאי לא למוסרו מיד אלא להתרותו תחילה ע"י רב העיר או הבית דין שאם ימשיך בדרכו ימסרו אותו למשטרה וענש כראוי לו, (שבהתראה סתם אינו מאמין שבאמת ימסרוהו).

ואם בכל זאת מתעקש בדרכו ומזלזל בציבור, ימסרוהו. (ומרן הגאון רבי יעקב קנייבסקי זצ"ל רגז מאד על אלו העוברים חוקי תנועה, שנוסדו לפיקוח נפש דציבור, ושמעתי על אחד שבא לפניו שחושש מאד שיקבל עונש חמור על שעבר על חוקי התנועה ורוצה לבקש ברכתו שיפטרו אותו, והגיב במחאה חריפה מאד, שהאמת שראוי לעונש!) (אף שלא היה ניחא לו במשפטיהם).

וע"כ נראה שאם הוא בגדר מועד ואי אפשר לנו להענישו בעצמנו ועלול להזיק, ראוי ברשות

בית דין או רב העיר למוסרו ומצוה קעביד להציל את הציבור ממזיק שעלול אפילו לסכן את חייהם.

2 - הרב ברוך הערה 6

Endangering the community is not limited to cases of communal punishment, or immediate short term danger. Rabbi Yitzchak Adlerstein notes the following incident recounted to him by Rabbi Mordechai Kaminetsky, in the name of Rabbi Yaakov Kaminetsky.

There was a period in the 1970's when a group of rogues were smuggling valuables in *tefillin* (phylacteries) and other religious articles that would usually evade inspection; thus the thieves assumed their scheme would be successful. Often they would send these religious articles with unsuspecting pious Jews and asked to deliver them to certain locations near their final destinations. When United States customs officials got wind of this scheme they asked a few observant agents to help crack the ring. In addition to preserving the sanctity of the religious items, the customs authority felt that Jewish religious agents would best be able to mete out knowing accomplices from unsuspecting participants who had been duped into thinking they were actually performing a *mitzvah*.

The Jewish custom agent in charge of the operation decided to confer with my grandfather, Rabbi Yaakov Kamenetzky on this matter. Though his advice on how to break the ring remains confidential, he told me how he explained how the severity of the crime was compounded by its use of religious items. "Smuggling diamonds in Tefillin," he explained, "is equivalent to raising a white flag, approaching the enemy lines as if to surrender and then lobbing a grenade. That soldier has not only perpetrated a fraud on his

battalion and the enemy; he has betrayed a symbol of civilization. With one devious act, he has destroyed a trusted symbol for eternity -- forever endangering the lives of countless soldiers for years to come. "These thieves, by taking a sacrosanct symbol and using it as a vehicle for a crime have destroyed the eternal sanctity and symbolism of a sacred object. Their evil actions may cause irreparable damage to countless honest religious people. Those rogues must be stopped, by any means possible," he exclaimed.

3 - הרב ברויזא הערה טו

The question that is worthy of pondering is the relationship between the obligation to redeem captives (found in Yoreh Deah 253) and the prohibition to inform. In cases where there is no prohibition to inform (as informing is permitted, see Darkai Teshuva 157:53 and more generally Part III of this article) a logical case can be made that there is no *mitzvah* to redeem captives (as they are in prison properly) when there is nothing wrong with informing. This exact observation is made in the name of Rabbi Shlomo Zalman Auerbach in a recent work, *Ve'aleyhi lo Yuval*, volume 2:113-114, which recounts in the name of Rabbi Yehuda Goldreicht:

I asked Rabbi Auerbach about a particular Jew who stole a large sum of money and he was caught by the police in America. He was sentenced to a number of years in prison in America. Was it proper to assist in the collection of money for him [we were speaking about a large sum of \$200,000] in order to fulfill the mitzvah of redeeming captives to have him released from prison? When Rabbi Auerbach heard this he stated "Redeeming captives?! What is the mitzvah of redeeming captives here? The mitzvah of redeeming captives is only when the gentiles are grabbing Jews, irrationally, for no proper reason, and placing them in prison. According to what I [Rabbi Auerbach] know, in America they do not irrationally grab Jews in order to squeeze money from them. The Torah says "do not steal" and he stole money -- on the contrary, it is good that he serve a prison sentence, so that he learns not to steal!

4 - תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קטז עמוד ב

מתני'. הגזול שדה מחבירו ונטלוה מסיקין, אם מכת מדינה היא - אומר לו הרי שלך לפניך, אם מחמת הגזול - חייב להעמיד לו שדה אחר.

5 - תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ז עמוד א

שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר: בני אדם העומדים עלי ובדי למסרם למלכות, מהו? שרטט וכתב ליה: +תהלים ל"ט+ אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום. שלח ליה: קא מצערי לי טובא, ולא מצינא דאיקום בהו! שלח ליה: +תהלים ל"ז+ דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן. הדבר יצא מפי ר"א, ונתנהו לגניבא בקולר.

6 - תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיז עמוד א

רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני, אתא לקמיה דרבא, א"ל: כלום מעשה בא לידך? א"ל: ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתי, א"ל: אהדר עובדא למריה, דתניא: ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו - פטור, ואם נטל ונתן ביד - חייב. אמר רבה: אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי. ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים, ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא, א"ל: דרי ואמטי בהדן, דרא ואמטי בהדיהו; אתא לקמיה דרב אשי, פטריניה. א"ל רבנן לרב אשי, והתניא: אם נשא ונתן ביד - חייב! א"ל: הני מילי היכא דלא אוקמיה עילויה מעיקרא, אבל היכא דאוקמיה עילויה מעיקרא - מיקלי קלייה. איתיביה רבי אבהו

לרב אשי: אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול ענבים זה, והושיט לו - חיבי! הכא במאי עסקינן - כגון דקאי בתרי עברי נהרא. דקא נמי, דקתני הושיט ולא תני תן, ש"מ. ההוא שותא דהווי מנצו עלה בי תרי, האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא, אזל חד מנייהו ומסרה לפרהגא דמלכא, אמר אביי: יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי. א"ל רבא: וכל כמיניה? אלא אמר רבא: משמתנין ליה, עד דמייתי ליה וקאי בדינא. ההוא גברא דהווי בעי אחוויי אתיבנא דחבריה, אתא לקמיה דרב, א"ל: לא תחוי ולא תחוי, א"ל: מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה מיניה. קרי רב עלויה: +ישעיהו נא+ בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו.

7 - שו"ת הרא"ש כלל ז סימן א

ילמדנו רבינו: מה לעשות באיש אשר נתפרסם עליו שהוא מלשין ליחידים מישראל ולקהל, לאנסיין. והוא מגזם בכל יום תמיד שילך ויאמר לאנסיין, על אנשים יחידים וקהלות מישראל, דברים שיוכל להגיע להם מחמתם נזק, בגופם או בממונם. והקהל מתייראין מהאיש הזה עד מאד, שהוא נצב על משמרתו כל הלילות בחצר אחד מגדולי בעלי היכולת משמעאליים. והנה ניתן להם לישראל רשות מצד המלכות בסתר לדון אותו, ואם ימצא מן הדין שחייב מיתה, שימיתוהו; ועל זה נתקבצו ראשי הקהל, והעמידו בית דין לחקור הדבר, אם יתאמת הפרסום הנזכר, שיקבלו העדויות ועל פיהם ידונו מה שיראה להם מקו היושר. והנה יצאו לפניהם עדויות שזה נוסחם: העידו ראובן ושמעון בפני בית דין, שנתברר להם, שהאיש הזה הוא מוחזק שהוא מלשין ומסור, ושהוא גזם במלשינות שקר ליהודים פעמים רבות. שמהיום חדש ועד הנה, בהיות דון פטרו בכאן, באישביליא, כשהיה מגזם בכיוצא בזה, גלגל עמו אחד מגדולי הקהל שיסור מזה הגיזום ושימנע ממנו, ולא רצה להמנע. והעידו עוד, ראובן ושמעון הנזכרים, שנתברר להם, שהזקנים ואנשים רבים מהקהל יראים ממנו, שלא ילשין הקהל לשקר. וגם העידו עליו אנשים מלבד אלה, שהוא מוחזק בחזקת מלשין ומסור, ושגזים לפניהם מלשינות פעמים רבות. עתה יורנו רבינו מה דינו: אם יש לדונו כדן רודף, כיון שהוא הולך ומגזם עתה, בהיות דון פטרו בכאן, ולא רצה לחזור בו מחמת מוכיחו, ואם נתן להצילו בנפשו, מההיא דרב כהנא בפרק הגוזל בתרא (ק"ז) [א"עפ"י הרשות הנתנה לנו מיד המלכות].

תשובה: גם כי בטלו ד' מיתות בית דין, מיום שגלו סנהדרין, היינו דוקא שאין לדון את האדם לחייבו מיתה על א' מהעבירות שחייבין עליהם מיתה. דכיון שאין סנהדרין במקומם, אין אדם שליט לדון את חברו למיתה. אבל אלו, דקא חשיב בסנהדרין, בפרק סורר ומורה (עג), שמצילין אותן בנפשן, שאין נהרגין לשעבר אלא שלהבא, להציל את הנרדף ממות או מפגעיים, אותם לא בטלו [במקום שהורשה לזה בית דין מצד המלכות, כמבואר למעלה]. דאין מיתתם תלויה בעדה ועדים, אלא בראיית כל אדם שרואה אותם; שנאמר: לא תעמוד על דם רעך. והרודף למסור ממון חבירו ביד אנס, השוה חכמים לרודף אחרי גופו להרגו, מהאי קרא: בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר; מה התוא הזה, כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל, כיון שנפל ביד אנסיין, אין מרחמין עליו. נוטלין היום מקצתו, ולמחר כולו, ולבסוף מוסרין אותו והורגין אותו, אולי יודה שיש לו ממון יותר; הילכך הוה ליה רודף, וניתן להצילו בנפשו. ובנידון זה, שכתבת שהעידו עדים שבהיות דון פטרו שם שהיה מגזם להלשין, ושדבר אליו א' מגדולי הקהל שיסור מן הגיזום ושימנע ממנו ולא רצה לימנע. היינו לגמרי עובדא דרב כהנא, בפ' הגוזל בתרא (דף ק"ז), דבעי לאחוויי אתיבנא דחבריה; אתא לקמיה דרב, אמר ליה: לא תחוי; אמר ליה: מחוינא ומחוינא; הוה יתיב רב כהנא קמיה, קם שמטיה לקועיה. הכא נמי: כיון שאמר לו אחד מגדולי הקהל שימנע, ואמר שלא רצה להמנע, מיד התחייב בנפשו לכל ישראל. ואעפ"י דכתב ר"ח, שאין הורגין אותן בידיים, אלא מורדין אותן לבור שלא יוכלו לעלות משם וימותו מעצמן, מה שאמרו לכותי להרגו היינו כמו הורדה לבור, דאינו עושה מעשה. וכן ראיתי בתשובה, דמסור לשקר, אף שלא בשעת מעשה, מותר לשכור עליו עובדי אלילים לענשו; ויש מי שאוסר שלא בשעת מעשה לענשו ע"י עובדי אלילים. וראייתן מדאמרינן בפ' האיש מקדש (מ"ט): על מנת שאני צדיק, אפילו הוא רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בלבו. ומורי, ה"ר יעקב בן ה"ר יצחק, דחה זאת הראיה: דילמא משום חומרא דאשת איש אמרינן הכי, אבל לענין מסור, מקילין ביה, כיון דידעינן שהוא מסור לשקר, ומחמרינן להציל נפשות אביונים נקיים מספק. תדע, דאמר בגיטין בפ' השולח (מ"ו, ב): ההוא גברא דזבין נפשיה ללודא, אתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה: פירקן, דהא תנן (שם) /גיטין ד, ט/; המוכר את עצמו ואת בניו לכותים, אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים, משום קלקולא; וכל שכן הכא, דאיכא קטלא. אמרי ליה רבנן לרבי אמי: האי ישראל מוחלף הוא, דקא חזו ליה דקא אכיל נבלות; אמר להו: אימא לתיאבון הוא דקא אכיל? אמרו ליה: והא זימנין דאיכא איסורא והיתירא קמיה, ושביק היתירא ואכיל איסורא; אמר ליה: זיל, לא שבקי לי דאפרקינך; אלמא, לא אמרינן דילמא עבד תשובה; עד כאן. וכל שכן בנידון זה (ס"א): הילכך, שלפי העדות, שהיה מגזם והתרו בו ולא רצה להמנע, הרי זה בשעת מעשה, ורשות ביד כל אדם לענשו; ואין צריך לקבל עדות בפניו. ואף שלא בשעת מעשה, כשדנין עליו

לענשו ביד עובד אלילים, אין צריך לקבל עדות בפניו. כי הדבר ידוע, מי שהוא מוחזק מסור ומלשין, העובדי אלילים מקרבין אותו בשביל הנאתו, ואלו הייה צריך לקבל העדות בפניו, ולדרוש ולחקור בדינו, לעולם לא יעשה ממנו דין, כי ינצל ע"י עובדי אלילי. כי אפי כשאינו בסכנה הוא מוסר יחידים ורביים, כל שכן כשיראה עצמו בסכנת גופו, שימסור בעלילות שקר ויסכן לכל ישראל.

לכך נהגו בכל תפוצת הגולה, כשיש מסור מוחזק בכך ששלשה פעמים מסר ישראל, או ממונם, ביד אנסין, שמבקשים עצה ותחבולה לענשו, משום מיגדר מילתא ושיוסרו האחרים ולא ירבו מוסרים בישראל, וגם להציל כל ישראל הנרדפין מתחת ידו. הילכך, בנידון זה, שהעידו העדים שהייה מוחזק מסור ומלשין, וגם הייה בשעת מעשה, יפה עשו שדנהו להענש וכן יאבדו כל אויבי ה' ואוהבי כצאת השמש וגו'. נאום הכותב, אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל.

8 - מרדכי בבא קמא את קיז

נשואין ואנ"ג דכל המיזקין וכל הגורמין היזק פשוטין ולא היו משמתיקין להו הכא היו משמתיקין ליה האיל ומרווח לעובד סככים ומפסיד לישראל [ומטעם הא] והמי למסור לאגם דהו מורדין אהו ואנ"ג דשאר מיזקין ואפילו נכב וגזלן אין מורדין אהו האם הייט טעמא דהאיל ומרווח לעובד סככים ומפסיד לישראל מטעם הא שמוגיל עלמנו למסור ממון ביד עובדי סככים הלכך דיט תמור מכל המיזקין והכא נמי האיל והעיד על ישראל והרווח העובד סככים ואין ידוע שברין העיד היו משמתיקין ליה ואנ"ג דגבי האו שותא לא אמרי' הכי דקם חד ומסריה לפרהנגא דמלכא ואמר אין מסרי ודיי מסרי דהתם היו משמתיקין ליה עד ועוקף ליה בדינא [e] לא דמי דהתם [דנר] [הדבר] ידוע שמסר ממון לאגם שהיה [מונה] [מוטל] בספק ודיט כל דאליס נבר ושמה היה [חבירו] אלם ונבר ולקח ממנו הלכך יש לו להחזיר ולהחזיק הממון לחזקיה קמא אבל הכא דאין ידוע אם מסר כלום שהי העובד סככים לא היה אלם אלא בדין הובע ישראל ואיכא למומר כדין העיד לו אבל התם מסר לאגם עובד סככים שלא כדין ואם תאמר האיל והוא שותא דאין כל דאליס נבר הא לאם היה בעלמנו טוקף בה"ה של ה"ג בשתקפה ע"י העובד סככים ומסרה לפרהנגא (גם) בזה תדע כי הדבר מטעם הא למסור ממון לעובד סככים אלם ומס"ה קמו אהו ומטעם שהא היה בעלמנו טוקף ומייה הא מיכעיל ליה אם העובד

9 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שפח סעיף ט

אסור למסור לישראל ביד עובדי כוכבים אנסים, בין בגופו בין בממונו; ואפילו היה רשע ובעל עבירות; ואפילו היה מיצר לו ומצער. כגה: דוקא דדברים בעלמא; אבל אם מסרו, מותר למסרו, דכרי יוכל להרגו דדין במקום שיש חשש שיחזור וימסרנו לאנסים (כרא"ש כלל י"ז סי' א', וז' ותשו' רשב"א סי' קפ"ח); או אם אי אפשר להליל עלמנו בדרך אחר; אבל אם אפשר להליל עלמנו בדרך אחר; היו כשנים שמסרו זה את זה וכל מי שכפסיד חבירו יותר חייב לשלם כמותר בזק שלם (מרדכי פ' הג"ל ותשובת מיימוני לם' נזיקין סימן ט"ו) וכל המוסר ישראל ביד עובד כוכבים, בין בגופו בין ממונו, אין לו חלק לעולם הבא.

10 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שפח סעיף ב

המוסר ממון בידי אנס, בין אנס עובד כוכבים בין אנס ישראל, חייב לשלם מהיפה שבנכסיו כל מה שלקח האנס, אע"פ שלא נשא המוסר ולא נתן בידו אלא הרגיל בלבד. ואם מת, גובים מיורשיו כשאר כל המזיקים. וי"א דדוקא שעמד דדין; אבל אם לא עמד דדין, אין היורשים חייבים לשלם. ואשכ שמשכר לאנסים, משמתין לה. ואם יש לה ממון שאין לצעל רשות זו, משלמת. ואם יש לה נכסי מלוג, בצעל אוכל פירות כל ימי חייה, ואם מתה חייב לשלם לנמסר, וכן לשאר ניזק, ואין בצעל לענין זה רק כיורש שחייב לשלם. (מרדכי פ' החובל). בד"א, כשהראה המוסר מעצמו. אבל אם אנסוהו עובד כוכבים או ישראל אנס להראות, והראה, הרי זה פטור מתשלומין. (ואם אנסו להראות שלו והראה (שלו ושל) חבירו, חייב) (טור ס"ח). ואם נשא ונתן ביד, אף על פי שהוא אנוס, חייב לשלם, שהמציל עצמו בממון חבירו חייב. כיצד, הרי שגזר המלך להביא לו יין או תבן וכיוצא בדברים אלו, ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין או תבן במקום פלוני, והלכו ולקחוהו, חייב לשלם. כגה: ואפילו יסרוכו, ולא א"ל על מה, והראה ממון חבירו, חייב (טור ס"ט); ולא מקרי אונס, אלא הכאות ויסורין, אבל לא אונס ממון (מרדכי פרק הגזל בתרא ותשובת מיימוני דנזיקין סי"ב וי"י). הייב רואה נזק צא עליו, מותר להליל עלמנו אע"פ שט"י זה צא הנזק לאחר (י"י פ' השותפין).

11 - ש"ך חושן משפט סימן שפח ס"ק כב

אבל לא אונס ממון - כ"כ הב"י בשם תשובת מ"י וכתב דפשוט הוא אמנם בתשובת רשב"א סי' תתק"פ לא משמע כן שכתב דהסוגיא מיירי באונס ממון ואף שכתבו לקמן ס"ד ס"ק כ"ד דאין נ"ל כתשובת רשב"א בזה היינו במה שמפרש הסוגיא באונס ממון דוקא אלא הסוגיא מיירי אף באונס נפשות אבל מ"מ במה דס"ל להרשב"א

דבהראה פטור אף באונס ממון אין הכרח בש"ס ופוסקים נגדו וגם מצאתי בס' החנוך להרא"ה פרשת קדושים מצוה רמ"ג וז"ל וכדתניא ישראל שאנסוהו והראה ממון פטור דכל מראה ע"י אונס פטור ופ"י מורינו דלא סוף דבר אנסוהו בגופו אלא אפ"י אנסוהו בממון שיקחו לו ממון אם לא יראה ממון חברו והראהו פטור ואינו חייב אלא במראה מעצמו וכן כ' הרמב"ם ז"ל עכ"ל ואף שמ"ש וכן כ' הרמב"ם ז"ל צ"ע דאף שהרמב"ם כ' בתחלת דבריו בד"א כשהראם המוסר מעצמו כו' מ"מ ממ"ש בסוף דבריו ה"ז פטור שאם לא יראה יכחו או ימיתוהו משמע דדוקא באונס הגוף פטור ואולי גירסא אחרת היה לו בדברי הרמב"ם מ"מ כיון דידוע דמורו של הרא"ה היה הרמב"ן וא"כ הרמב"ן והרשב"א והרא"ה סוברים דאף באונס ממון פטור כשהראה נראה לי דיכול לו' קיים לי כותייהו:

12 - ש"ך חושן משפט סימן שפח ס"ק יג

אלא הרגיל בלבד - כלו' הראה או דיבר לאנס וגרם שנמסר ממונו של זה ביד האנס:

13 - רש"י מסכת בבא קמא דף קטו עמוד ב

דאחוי אחויי - שלא גזלה הוא עצמו אלא שמע מבית המלך שמבקשין לגזול שדות והראה להם טלו קרקע זו של פלוני.

14 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שפח סעיף י

מותר להרוג המוסר אפילו בזמן הזה. ומותר להורגו קודם שימסור, אלא כשאמר: הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו, אפ"י ממון קל, התיר עצמו למיתתו, ומתירין בו ואומרים לו: אל תמסור, אם העיז פניו ואמר: לא כי אלא אמסרנו, מצוה להורגו, וכל הקודם להורגו, זכה. כגב: ואם אין פנאי לכתרות זו, אין לריך כתרשא (כמגיד פ"ח דחובל). וי"א דאין להרוג המוסר אלא אם כן אי אפשר להיגלל ממנו בלא מאיבריו, אבל אם אפשר להלילו בלא מאיבריו, כגון לחתוך לשונו או לסמות פניו, אסור להורגו, דכרי לא גרע משאר רודף (תשובת מיימוני כנ"ל ומרדכי כנ"ל בשם מהר"ם).

15 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שפח סעיף יא

עשה המוסר אשר זמם, ומסר, אסור להורגו אלא אם כן הוחזק למסור, שהרי זה יהרג שמא ימסור אחרים.

16 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שפח סעיף יב

כל המוסר הצבור ומצערן, מותר למסרו ביד עובדי כוכבים אנשים להכותו ולאסרו ולקנסו; אבל מפני צער יחיד אסור למסרו. כגב: (וע"ל סי' תכ"ב ס"א). מי שעסק בזיופים וכדומה, ויש לחוש שיזיק רבים, מתירין בו שלא יעשה, ואם אינו משגיח, יכולין למסרו ולומר שאין אחר מתעסק בו אלא זה לבד. מי שרוצה לזרות ולא לשלם לעובדי כוכבים מה שחייב, ואחר גילב כדבר, אין לו דין מסור, שהרי לא כפסידו רק שהולך לשלם מה שחייב, מכל מקום צרע עשה דכוי כמשיב אצידה לעובד כוכבים; ואם גרם לו היזק, חייב לשלם לו מה שגרם לו (מהר"ם מרזבורג).

17 - ש"ך חושן משפט סימן שפח ס"ק כ

הרי שגזר המלך להביא לו כו' - היינו בענין שאין בו דינא דמלכותא כגון שגזר על איש ידוע וכה"ג וכדלעיל סי' שס"ט ס"ח וע"ש:

18 - הרב ברוידא

As a general proposition, members of our secular society are not obligated, according to American criminal or tort law to report violators of American law.³⁹ In modern American law, unlike Jewish law, if one did not cause the violation or have some other special relationship either to the victim or the criminal, one bears absolutely no legal obligation to intervene to stop a crime or even call the police.⁴⁰ In American law one need not report one's neighbor for tax fraud, or call the police when one witnesses a crime, or rescue a drowning person from a river. Thus, even in circumstances where Jewish law mandates that one not inform on a person, the person who has knowledge of criminal activity by another, and does not report it, is not violating

American law at all. However, once one is summoned to testify, or even questioned by a government official, it is a crime to lie to a governmental official about a relevant matter.

19 - ערוך השולחן חושן משפט סימן שפח סעיף ז'

הערה ידוע לכל קראי הדורות שבזמן הקדמון במדינות הרחוקות לא היה לאיש במחון בגופו וממונו מפני השודדים והאנסים אף שנשאו עליהם שם משרה כידוע גם היום באיזה מדינות מאפריקא השוד והחמס שפחות הממשלה עושים ועל טוב יזכרו מלכי איירופא וביחוד אדונינו הקיר"ה מרוסא ואבותיו הקיסרים ומלכי ברימניא שפרשו כנפי ממשלתם בארצות הרחוקות למען יהי לכל איש ואיש במחון על גופו וממונו באופן שהעשירים לא יצטרכו להסתיר עצמם שלא ישללו מסונם ויהרגו אותם ועל זה סוכב הולך כל דיני מסיר ומלשין שבש"ס ופוסקים כאשר נבארם בס"ד כי המוסר ומלשין את חברו לפני שודדים כאלה הלא רודפו בגופו וממונו ולכן ניתן יהצילו בנפשו :)

20 - שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן נב

על כל האמור נראה לי להוסיף לשם הבהרה עוד שתי נקודות, והמה: - 1. בדאי שאלת כבר בשאלה הנוספת בנוגע לדין מוסר היא לא בנוגע למסירה אפילו בערכאות של ישראל, דבכה"ג נראה דבדאי מותר מכיון שהמציאות היא שכהיום אין כח ביד לדון על כך, אלא כוונת שאלתו היא בנוגע למקרה של מסירה לערכאות של עכו"ם, וכמודגש באמת בחו"מ שם בסעי' ט' בלשון: אסור למסור לישראל ביד עכו"ם וכו'. ורק גבי מסירת ממון בידי אנס כתוב בסעי' ב' שם "בין אנס עכו"ם ובין אנס ישראל" ע"ש. 2. גם בערכאות של עכו"ם נראה שיש חילוק בזה בין מדינות פראיות לבין מדינות נאורות, וכדמצינו שמחלק בכזאת הערוך השולחן בחו"מ שם בסעי' ז', המעיר שם וכותב, שכל המדובר בדיני מסור בש"ס ופוסקים הוא בכגון מדינות הרחוקות שלא היה לאיש בטחון בגופו ובממונו מפני השודדים והאנסים הגם שנשאו עליהם שם משרה, כידוע גם היום באיזה מדינות מאפריקה וכו', משא"כ במלכי איירופא ע"ש, ומוכח מהערה"ש שם שלא כוון בדבריו רק משום מלכות, כי מפרט והולך שם לדוגמא גם שמות של מדינות שהיו מרוחקים מרחק רב מאד ממקום מגוריו ומהמלכות שהיה חי בקרבה כדיעו"ש. כאמור כתבתי זאת לשם הבהרה כללית בנושא זה של מסור.

21 - טור חושן משפט סימן שפח

המוסר ממון חברו ביד אנס בין אנס כותי בין אנס ישראל חייב לשלם לו מפני שגרם לו הפסד ממונו

22 - פתחי חושן חלק ה' פרק ד' הערה א'

להצילו בנפשו וכו'. ועי' להלן הערה ו מדברי המרדכי, ובספרי הפוסקים מצינו שלימדו זכות על מלכויות ושלטונות בזמננו שאין בהם דיני מוסר, אבל ידוע שבהלכות אלו שלטה יד הצנזור, ולפעמים נכתבו (או הושמטו) דברים מיוחד הצנזור או השלטון, ועכ"פ משום איבה, כך שקשה ללמוד מדברים אלה, ומ"מ נלעג"ד שיש גם צד בהלכה בזה, שכיון שעיקר החומר במוסר ממון הוא משום שיבאו להרגו, יתכן שבמדינות שיש שם שלטון מתוקן, אע"פ שלכתחלה ברור שאסור, מ"מ אם ברור שאין חשש שיהרגוהו, אינו אלא כמדיק ממון, ולא שייך בו כל החומרות שנאמרו במוסר גופו, ומ"מ עונש תפיסה אפשר שהוא כמוסר גופו, מפני שתפיסה יש בו חשש פקוח נפש, ועוד אפשר שאפילו במסירת ממון לשלטון, יתכן שיבא לידי פקוח נפש בגלל הדרישות והחקירות שלהם, וידוע שמי שנופל לידם אין מרחמין עליו עד שיודעה, ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' מט אות יב כתב שבזמנה"ז המוסר ממון אינו בכלל רודף, ומשמע שאסור להרגו משום שאין בו משום סכנת נפשות, וצ"ע, ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' צו נשאל בכעין זה ונראה דעתו שאף בשלטון מתוקן יש לו דין מוסר, ועי' להלן הערה מג בדין פקיד בגביית מסים.

See John R. Williams, Representing Plaintiffs in Civil Rights Litigation Under Section 1983, 596 PLI/Lit 117, 160 (1998). See also Sharone Levy, "Balancing Physical Abuse by the System against Abuse of the System: Defining "Imminent Danger" Within the Prison Litigation Reform Act of 1995," 86 Iowa L. Rev. 361 (2000) which notes that:

studies demonstrate that life in prison is becoming more dangerous, and prison violence is increasing. In 1996, the U.S. Department of Justice found that fourteen percent of all inmates were assaulted while serving prison sentences. Further, not all of these incidents occur between inmates. Guards often subject both male and female prisoners to rape and physical abuse...

See for example *Rape in Prison*, The New York Times, April 22, 2001, Section 4; Page 16; Column 1 which states:

Because convicted criminals enjoy little public sympathy, **prison guards and wardens routinely turn a blind eye as prisoners in their custody commit vicious sexual assaults on their fellow inmates.** Out of sight and out of mind for most Americans, rampant sexual abuse behind prison walls scars its victims for life, transmits H.I.V. and mocks the constitutional prohibition against cruel and unusual punishment. A disturbing new report by Human Rights Watch **documents how rape in America's prisons has become commonplace**, ... An academic study of inmates in men's prisons in four Midwestern states found that as many as one in five prisoners reported at least one instance of forced sexual contact since being incarcerated.... America's two million prison inmates have been lawfully deprived of their liberty, but they have not been sentenced to physical and psychological abuse. Yet Human Rights Watch found that prison authorities rarely investigate complaints of rape, and prison rapists rarely face criminal charges. **Most prisons make little effort to prevent sexual assaults and provide minimal attention for victims.**

24 - שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן נח

כבוד ידידנו היקר הה"ג המופלג רבי אפרים גרינבלט שליט"א בארה"ב.
 אחדשה"ט וש"ת בכבוד, יקרתו קבלתי ומה שלא השבתי בשנה שעברה לא מרמות רוחא ח"ו אלא שהקדמתי דברים נחוצים ובינתים יצא הדבר מלבי ועל עתה באתי להשיב בקיצור על ג' שאלותי שאלות חכם.
 א) באחד שעובד במשרד המכס וכשהוא רואה מי שרימה את הממשלה צריך למסור אותו בבית המשפט ורצונו לדעת אם הוא בגדר מלשין או דינא דמלכותא דינא.
 הנה בעצם דין מכס לית דין ולית דין שזה נכנס בגדר דינא דמלכותא דינא גם לדעת החולקים בחו"מ סי' שס"ט ס"ח ברמ"א, ועיין בש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ט ובלבוש סוסי' שס"ט שם ובתשובת השיב משה סימן צ' בזה.
 ולענין למסור למלכות הנה מש"ס ב"מ פ"ג ע"ב בעובדא דר"א בר"ש דהוי מסר גנבא למלכות מוכח דהוא מותר משום הורמנא דמלכא, ואף על גב דאמרו לי עד מתי אתה מסר עמו של אלקינו להריגה, היינו משום שנוגע לסכנת נפשות של ישראל וכן מש"כ אלי' זל"ט שם פ"ד ע"א לר' ישמעאל בר' יוסי, אבל מעיקר הדין משמע דגם בכזה איכא דין מלכות עיין היטב בריטב"א שבשטמ"ק.
 ובבאר הגולה חו"מ סי' שפ"ח, כתב וז"ל וכבר פשט התיקון והמנהג שמנהיגי הקהלות עומדים על המשמר שלא לעשות שקר ועולה לאומות ומכריזים ונותנים רשות לפרסם ולגלות על האנשים אשר לוקחי בהקפה וכו' יעשה"ה וע"ש ברמ"א סי"א, מי שרוצה לברוח ולא לשלם לעכו"ם מה שחייב לו ואחר גילה אין בזה דין מוסר וכו' ואעפ"י שמסיים רמ"א דמ"מ רעה עשה דהוי כמשיב אבדה לעכו"ם היינו משום שמייירי מעכו"ם יחידי אבל מה

שנוגע למלכות והוא ממונה על כך אין בזה איסור כנ"ל, אלא דלכתחלה כדאי שלא לקבל משרה כזאת דצריך למסור אפילו בהיתר דלאו משנת חסידים הוא וכדאיתא גם כן בירושלמי סופ"ח דתרומות בכיו"ב, וע"ע בתשובת מהר"ם אלשיך סוסי' ס"ו כ' בכיו"ב דאין בו דין מסור מטעם דינא דמלכותא דינא, ועיין עוד ברמ"א יו"ד סי' קל"ז סוס"א ובפת"ש שם ס"ק י"ג, ועיין היטב בד"ת שם ס"ק נ"ג בשם הב"ח באיזה אופן מותר למסור לכתחלה. וע"ע בפת"ש יו"ד סי' רנ"א מש"כ בשם חו"י סי' קל"ט ועוד, ופשיטא דאינו דומה לנ"ד דהתם מיירי שיבא לידי סכנה אם ימסרוהו לגוים משא"כ כשמטילים עליו עונש בעלמא ואינו בא לכלל סכנה לעולם.

25 - תלמוד בבלי מסכת נדה דף טא עמוד א

הנהו בני גלילא דנפק עליהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון, אמרו ליה: לטמרינן מר! אמר להו: היכי נעביד? אי לא אטמרינכו - חזו יתייכו, אטמרינכו - הא אמור רבנן האי לישנא בישא, אע"ג דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשיכו.

26 - רש"י מסכת נדה דף טא עמוד א

מיחש ליה מיבעי - ושמא כרגתם ואסור להכיל אתכם.

27 - תוספות מסכת נדה דף טא עמוד א

אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא כו' - פי' צקונטרס ושמא כרגתם ואסור להכילכם וצשאלחות דרב אחאי מפרש שמא כרגתם ואס אטמין אתכם חייבתם ראשי לזמך והיינו מיחש מיצעי ליה למיחש שיש לחוש ללשון כרע להאמינו לגבי זה שיזכר שלא יבא לו הפסד ולא לאחרים.

28 - תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פג עמוד ב - פד עמוד א

רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח לההוא פרהגונא דקא תפיס גנבי, אמר ליה: היכי יכלת להו, לאו כחיותא מתילי? דכתיב בו תרמש כל חיתו יער. איכא דאמרי מהאי קרא קאמר ליה: +תהלים י+ יארב במסותר כאריה בסוכו, דלמא שקלת צדיקי ושבתת רשיעי? - אמר ליה: ומאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא! - אמר: תא אגמוך היכי תעביד; עול בארבע שעי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידיה וקא מנמנמ שאול עילוייה, אי צורבא מרבנן הוא וניים - אקדומי קדים לגרסיה, אי פועל הוא - קדים קא עביד עבידתיה, ואי עבידתיה בליליא - רדודי רדי. ואי לא - גנבא הוא, ותפסיה. אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא. אתיה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה: חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה? - שלח ליה: קוצים אני מכלה מן הכרם. - שלח ליה: יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו. יומא חד פגע ביה ההוא כובס, קרייה חומץ בן יין. אמר: מדחציף כולי האי - שמע מינה רשיעא הוא, אמר להו: תפסוהו. תפסוהו, לבתר דנח דעתיה אזל בתריה לפרוקיה ולא מצי. קרי עליה +משלי כ"א+ שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו. זקפוהו, קם תותי זקיפא וקא בכי. אמרו ליה: רבי, אל ירע בעיניך, שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים. הניח ידו על בני מעיו, אמר: שישו בני מעי, שישו! ומה ספיקות שלכם כך, ודאית שלכם על אחת כמה וכמה, מובטח אני בכם שאין רמה ותולעה שולטת בכם. ואפילו הכי לא מייטבא דעתיה, אשקוהו סמא דשינתא, ועיילוהו לביתא דשישא, וקרעו לכריסיה. הוּוּ מפקו מיניה דיקולי דיקולי דתרבא ומותבי בשמשא בתמוז ואב ולא מסרחי. - כל תרבא נמי לא סריח! - כל תרבא לא סריח - שורייקי סומקי מסריח, הכא - אף על גב דאיכא שורייקי סומקי - לא מסריח. קרי אנפשיה +תהלים ט"ז+ אף בשרי ישכן לבטח. ואף רבי ישמעאל ברבי יוסי מטא כי האי מעשה לידיה. פגע ביה אליהו, אמר ליה: עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה? - אמר ליה: מאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא! - אמר ליה: אבוך ערק לאסיא, את ערוק ללודקיא.

29 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שסט סעיף ו

בד"א שהמוכס כלסטים, בזמן שהמוכס עובד כוכבים, או מוכס העומד מאליו, או מוכס העומד מחמת המלך ואין לו קצבה אלא לוקח מה שירצה. אבל מוכס שפסקו המלך ליטול דבר קצוב, (ואפילו לזכ שישראל יתן יותר מעבוד כוכבים, מכל מקום מקרי דבר קצוב לכל חיש) (מכרי"ק שורש קל"ח /קל"ד/), והעמיד מוכס ישראל לגבותו למלך, ונדע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בחזקת גזלן, משום דדינא דמלכותא דינא. ולא עוד אלא שהמבריה ממכס זה, עובר (על לא הגזל) (ויקרא יט, יג), מפני שהוא גזל מנת המלך, בין שהיה מלך ישראל

בין שהיה מלך עובד כוכבים. וכן אם ישראל קנה המכס מהמלך, המבריא עצמו הרי זה גוזל ישראל שקטאו. (וי"א דאפילו ידוע דכישאל לוקח יותר מן הקצוב, מ"מ אסור לכבירה ממנו דבר הקצוב, דכוי כגוזל מן בגזלן, דאסור) (צ"י). אבל אם קטאו עובד כוכבים, מותר, משום דהוי כהפקעת הלואתו דשרי במקום דליכא חלול השם. כגב: וי"א דאפילו כמכס ישראל, אס לא קטאו לפנמו רק גוצכ למלך עו"ג, אע"ג דאסור לכבירה מכח דינא דמלכותא, מ"מ אס אדס מזכירא חין למכס לכוף אותו ליתן, דכוי כהפקעת כלואתו דשרי. מיכו אס יש צוכ משום יראת המלך, ודאי יכול לכוף אותו (ר"ן פרק ארבעה נדרים).

30 - שולחן ערוך חושן משפט סימן שסט סעיף יא

וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש ישתעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן המס שעל ישראל זה העני, הרי זה עובד בו יותר מדאי, שדין המלך דין, אבל אינו עובד בו כעבד. כגב: ישראל שכיח חייב לעובד כוכבים, והעובד כוכבים מכר השטר לישראל, אעפ"י שאסור לזון עם ישראל חזירו צפני עובד כוכבים, ואע"פ שצא מכח עובד כוכבים, מכל מקום דייני ישראל יפסקו לישראל זה מכ שכיח העובד כוכבים מרויח לפני דייני עובד כוכבים, הואיל וישראל זה צא מכחו הרי הוא כמוכו בכל מה שכיח יכול לזכות לפני דייני עובדי כוכבים שהוא דינא דמלכותא (תשובת הר"ש כלל י"ח סי' א' וכנ"ל ס"ס כ"ו). הנושא אשכ צמקום שדיני עובדי כוכבים, ומחא אשחו, לא יוכל לזכי אשחו או שאר יורשיה לומר: כל הנושא אשכ על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר דיני עובדי כוכבים דאס מחא יורשכ צעלכ או כדומכ לזכ, וליכא צוכ משום דינא דמלכותא (צ"י בסימן כ"ו צשם תשובת הרשב"א), דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא דדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו דיני עובדי כוכבים, דאס כן צטלו כל דיני ישראל (מכרי"ק שורש קפ"ח /קפ"ז/).

31 - ש"ך חושן משפט סימן עג ס"ק לט

ואם באנו לישב דברי הר"ב דלקמן סוף סימן שס"ט צ"ל דהכי קאמר, דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה מה שאין הדין מפורש אצלינו, אבל לא שידונו דיני גוים נגד תורתנו כ'. וכן תיקן וביאר בעיר שושן להדיא לקמן סוף סימן שס"ט וז"ל, לא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהוא לתיקון בני מדינתו בעניני משא ומתן שביניהם, אבל שאר דינים דיני תורה המפורסמים בינינו, כגון שהם מכשירים עד אחד ואפילו הוא קרוב או פסול, וכיצא בדברים אלו דינים פרטיים שבין ישראל לחבירו, פשיטא שלא נדון בהם כמותם, דאל"כ בטלו ח"ו כל דיני תורה מישראל, וכן הנושא אשה במקום שדיני דיני גוים ומתה, אין יכולים יורשיה לומר כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא, דהא פשוט בינינו דהבעל יורש את אשתו כ', עכ"ל. וכן משמע בסמ"ע שם [סקכ"א] שכן כונת הר"ב שם, אבל דברי הר"ב כאן צל"ע:

32 - שו"ת אגרות משה חלק חו"מ ב סימן טב

הנה בעצם דינא דמלכותא הא פליגי רבותינו הראשונים והובא גם ברמ"א /חו"מ/ סימן שס"ט סעי' ח'. ופסק הרמ"א שם דאמרינן בכל דבר דינא דמלכותא דינא, ומש"כ הרמ"א בסוף סעי' י"א שם דלא אמרינן דד"מ = דדינא דמלכותא = דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, עיין בסמ"ע ס"ק כ"א שאין כוונת הרמ"א בסעי' ח' בכל דבר ממש הוא דחוק ולא משמע כן בד"מ [ופלא שהסמ"ע אדרבה מוכיח מהד"מ וצ"ע]. אבל נראה דודאי אף להסוברין דד"מ בכל דבר היינו מה שנקבע מדד"מ בדיני קנינים ותשלומי הלואות מהנכסים שהוא חסרון להמלכות שיהיה חלוקי דינים בין אינשי לאינשי שמזה אפשר לבא לידי קנאה ותחרות ומריבות ואף שלא שייך זה לכאורה אלא בדיני שופטי המלך והמדינה מ"מ אולי יחוש המלך גם לזה שלא יהיו שופטים אחרים דנין באופן אחר שג"כ אפשר יבא לערער על דיני המלכות, אבל בענינים שלא שייך זה כגון בירושת הבת עם הבן שאין זה ענין מדיני כל כך דהרבה אינשי מורשים כרצונם וכן בנוקי בהמה שהתורה חייבה שאף אם הם פטרי לא שייך זה לדד"מ וכן חיובי שומרין ודיני שכנים ושלוחים ליכא בזה דד"מ דינא, וכן בדינים שבין איש לאשתו שג"כ אינו ענין מדיני ויכולה כל משפחה להתנהג כרצונה שלא שייך זה למלך ולא לתקנת בני המדינה. וזהו כוונת הרמ"א ס"ס י"א לפרש הכל דבר שבסעי' ח'.

33 - נפש הרב עמ' רסט

רבנו היה מדקדק מאוד בתשלומי מסי המדינה, ושמעתי בשמו שאם האדם יש לו ידיעה שבחנות פלוני אין משלמים מס מכירה למדינה, שאסור לקנות אצלם מדין לפני עור.

עיי שויע חוימ סיי שסייט, שאם נטלו גבאי המלך שדהו ונתנוהו לאחר, אין בו משום גזל לאחר המחזיק בו, דקיייל דדינא דמלכותא דינא. אכן רבנו סיפר היאך שדודו הגרייז, זייל, הורה שדיז לא היה שייך תחת הקומוניסטים, דכל דיניהם היו בבחינת חמסנותא דמלכותא, ובודאי בעיר סדום גייך חקקו דינים, וכל הרשעות שלהם היה מתנהלת עפיי חוקיות ומדיניות, אך מאחר שכל מהלך דיניהם היה בדרך של עול, בודאי היה זה בבחינת חמסנותא דמלכותא.

34 - שו"ת חלקת יעקב חו"מ סימן ה

אדמהו אכנהו לא ידעתי להאבר"ך כמדרש"ו מופלא ומופלג ר' ישראל יצחק מארקאוויטש בעיר אנטווערפן יצ"ו. אחדשה"ט.

בדבר שאלתו וז"ל בחו"מ שפ"ח ס"ח באמר אלך ואמסור דפסול לעדות ולשבעה, אם זה דוקא בזמן שרודפים הישראלים ואם מוסר חברו אז מענישין אותו משום שהוא יהודי, ואם נכרי יעשה זה הדבר אין מענישין, אז נקרא מסור, או אפילו בזה"ז שאין רודפין ישראל בדין, ואם הנכרי יעשה זה הדבר מענישין אותו משום שפשע למלכות, האם ג"כ נקרא מסור לכל הני מילי דבסי' שפ"ח.

א) המעיין בשו"ע ופוסקים יראה להדי' דאין חילוק, ואף כשהולך לערכאות להוציא את שלו, מחלוקת בסימן שפ"ח בסע' ה', והש"ך שם דעתו דמקרי מסור, ובברכות נ"ח א' גבי ר' שילא דאמר על המלכות דמקרי חמרי, אמר האי רודף הוא,,, מחייה בקולפא וקטליה, אע"ג דודאי גם אם נכרי יאמר חמרי על המלכות יענשו ליה, באופן שמסתמא הפסק שלהם שוה לישראל ועכו"ם ואפה"כ קטלי ר' שילא משום מסור. ואף דיש לחלק דבשם ידע ר' שילא דודאי יענשוהו על הזלזול שאמר כלפי המלכות, ל"כ במוסר ממון ישראל לערכאות ודין לעכו"ם ולישראל בשוה, אע"ג דאסור לילך לערכאות וכבגיטין פ"ח ב' אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להזדקק להם שניא לפנייהם ולא לפני עכו"ם, מ"מ מסור אפשר לא מקרי, מ"מ כיון דמבואר בב"ק קי"ז א' גבי עובדא דר' כהנא, כתוא מכמר וכו' אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם אין מרחמין עליו והובא בשו"ע והפוסקים להלכה לא נשתנה הדין בזה, וחסד לאומים חטאת כתיב, והעובדות שראינו בעינינו גם בימינו אלו יוכיחו ע"ז, ואין להאריך יותר בזה.

ב) ועל שאלתו השני' וז"ל אם אחד אומר לחברו אני מזהיר אותך אם אתה תעשה דבר פלוני אני אמסור אותך למלכות, וכיון שהמוסר עשה תנאי על רשעתו א"כ תלוי הדבר בהנמסר ואין לו דין מסור או לא משום שעכ"פ הראה את רשעתו נקרא מסור ושייך גבי דינים המבוארים בסי' שפ"ח עכ"ל.

הנה בסי' שפ"ח ס"ח ברמ"א וז"ל ואפ"ל לא מסרו עדיין רק שאמר אלך ואמסור אם אומר כך בפרהסי נפסל לעדות, ולא אמרינן בכה"ג עביד אינש דגזים ולא עביד, ויש חולקין אא"כ מוחזק בכך. וקשה להבין במאי מיירי האי מוחזק לכך, אי מוחזק שבאמת כבר מסר ועשה רשעתו בפועל, א"כ כבר הוא מסור ול"ל לחייבי משום שאמר אלך ואמסור הא כבר מסר והחזק לכך, ואי מיירי שהחזק לכך לאמר אלך ואמסור ובאמת לא מסר עדיין, אם כן אדרבה חזינן שהוא גזים ולא עביד. ובש"ג לר"ף ב"מ ד' א' (מדפי הר"ף) לאחר שהביא דברי המרדכי בענין אלך ואמסור כתב וז"ל וקשה בעיני דאי מיירי שהחזק לכך למה ליה למימר תו משום שהחזיף לאמר אמסור, והלא פסול ועומד הוא כיון שהחזיק לכך ומסיים בצ"ע. ובב"י חו"מ סי' ל"ד ס"ק ל"ב מביא הגהת אשר"י פ' ז"ב, דאינש דסני לחברי' וא"ל בפני רבים אזילנא ומסירנא לך רשע הוא ופסול לעדות, וכתב ב"י ע"ז וז"ל נ"ל דהיינו במוחזק שעושה מעשה כי עובדה דר' שילא פ' ה' הוואה וכו' ג"כ קשה דאם כבר עשה מעשה מסירה כהאי דר' שילא אם כן כבר מקרי מסור על המסירה שעשה ול"ל להאי דאלך ואמסור, ובשו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סי' רצ"ט מביא לש"ג הנ"ל דכיון דמסור מוחזק ל"ל הטעם שהחזיף בפרהסי, ותירץ במוחזק ר"ל שלא לגזום אלא עביד מאי דאמר בכל ענינו, אבל למסור אפ"ל אינו מוחזק אלא פעם אחת פסול עכ"ל מהרי"א, ומהתימא דבש"ג שבידינו לא נמצא כלל תירוץ זה רק הש"ג סיים קושיתו בצ"ע, ואפשר יש איזה חסרון במהרי"א ותירוץ זה מעצמו אמר על הקושיות של הש"ג, דמוחזק לעשות מה שאומר בכל ענינו ולא לגזום. אבל לפע"ד תירוץ זה אינו מספיק, חדא דלישנא לא משמע כן דמוחזק בשאר ענינו שלא לגזום, ועוד הא אפילו לענין חשוד לדבר קל לא הוי חשוד לחמור וכיו"ב סי' קי"ט, ואפילו רק חמור בעיני אדם עי"ש ס"ה מכש"כ כשהוא מוחזק בשאר ענינו שלא לגזום, דאין מזה ראי' כשאומר אלך ואמסור, שהוא רק גזים ולא יעביד דבר החמור בעיני ד' ואדם, ומה אהני לן מה שבשאר ענינו עביד ולא גזים, ובפרט בב"י דסי' ל"ד הנ"ל שכ' נ"ל דהיינו במוחזק שעושה מעשה כי עובדה דר' שילא דעשה כבר מעשה המסירה וקשה כנ"ל.

ג) והנה המחבר בסי' שפ"ח ס"ח העתיק רק לשון הרמב"ם דפ"ח מחובל הל"ח דאין משביעין את המסור וכו' ועי' מהרי"ק סימן קכ"ו דלהרמב"ם באלך ואמסור לא מיפסל לעדות דאל"כ לא הוי שתיק מיני, א"כ להמחבר

נמי כן, רק בסימן ל"ד סע' כ' העתיק לדברי הגה"א שבב"י הנ"ל השונא לחברו וא"ל בפני רבים אלך ואמסור פסול לעדות, וכשאינו שונא רק הוחזק שעושה מעשה כי עובדה דר' שילא, וכלשונו בב"י, דין זה לא העתיק כלל בשלחנו הטהור, יתכן כדקשינן, דבאופן זה כבר הוא מסור דינו מבואר בס' שפ"ח ס"ח, ובאלך ואמסור אינו פסול רק בשונא ובפרהסי' כבס' ל"ד סע' כ' - אכן דברי הרמ"א דאף באלך ואמסור פסול במוחזק בכך צ"ע וכנ"ל.

ד) ונלפע"ד לפרש דברי הרמ"א דמייירי כנ"ל, שאמר אלך ואמסור אם לא תיתן לי כך וכך וכיו"ב, דלדעה א' כבר פסול, ויש חולקין אא"כ מוחזק בכך, כלומר שאמר כבר הרבה פעמים כך, ובאמת עדיין לא מסר כיון שהנמסר נתיירא ונתפחד ונתן לו בקשתו בכדי שלא למסרו, וכיון דכבר נתחזק לומר כן, אע"ג שבאמת עדיין לא מסר מפני השוחד שקיבל פסול לעדות, דבגוונא דא אם לא יתנו לו בקשתו ודאי ילך וימסור כיון דכבר נתרגל למלא בקשתו ע"י אמירתו של אלך ואמסור. ואם כנים אנו בזה נפשט שאלתו דבאלך ואמסור אפ"ל על תנאי נפסל לעדות - ולכשתמצא לומר, כל אלך ואמסור הוא כמו על תנאי, דמסתמא אם ישחד אותו בממון לא ילך וימסור, א"כ כל אלך ואמסור אפ"ל בסתמא הוא כמו על תנאי דאם יתן לו ממון לא ימסור ואפילו הכי פסול, ומסתמית השו"ע והפוסקים משמע כן, דמשום חוצפתו לאמור בפרהסי' לילך ולמסור אע"ג שבאם הוא נותנים לו שוחד ממון יחזור מדיבורו, כבר פסול משום אמירתו. א

ה) אכן לדינא אין נפמ"נ כ"כ בזה"ז כיון דמבואר בב"ה לב"י סי' ל"ד ס"ק ל"ב וז"ל ובפרט בזה"ז שאף המוחזקים בכשרות אומרים כן, ולא משמע להו דאיכא איסורא באמירא, ובתשו' מהר"א אסאד הנ"ל ציין גם לתשו' רמ"א סימן י"ג פסק ממוה"ר ר' נפתלי מברסק דבזה"ז יש לצדד שלא לפסול לעדות האומר אלך ואמסור, וכן בברכי יוסף בשו"ת ברכה לא"ח סימן ל"ט וז"ל בזמנינו האומר אלך ואמסור שכתב תפילין, בדיעבד ושעה"ד יש להכשיר, כן מבואר בספר גט פשוט סי' קכ"ג סק"ז עי"ש שהאר"ק עכ"ל ברכ"י באופן שלדינא אין נפ"מ בזמן הזה כ"כ, ובפרט לענין עדות דמקלינן בחשוד בדברים דלא משמע לאינשי לאיסורא, על תשובת רע"א סימן צ"ו לענין מגולחי זקן בזמן הזה דלא נפסלו כיון דנעשה להיתר בעוה"ר. והשי"ת יעזרני לפסוק לאמתה של תורה. והנני בזה דושה"ט. י"ט למטמונים תשכ"ה.

35 - שו"ת אגרות משה חלק חו"מ א סימן ח

באחד שנתברר שמכר נבלות וטרפות בתור כשרות אם מותר לתבעו בערכאות כשהוא אומר שיציית לדיני ישראל ער"ח שבט תשכ"א. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר שמואל פליסקין שליט"א וכל הרבנים הגאונים חברי ועד הרבנים דבאלטימארי שליט"א.

קבלתי מכתבכם בדבר הרשע בא כח של בית חרושת כשר אשר זיף חותמות ותלה אותם על נבלות וטרפות ומכר ליהודים בתור כשרות, שהנידון הוא אם למסרו לערכאות המדינה שידונו קשה בכסף ובמאסר, או שידונו אותו הרבנים בדיני ישראל. לע"ד אף שפשעו גדול מאד וכנראה אינו בעל תשובה כלל, מ"מ כל זמן שלא ראינו שדיני ישראל אינם יכולים להפסיקו אין לדונו בערכאות משני טעמים. חדא דאפילו לא ידונו בערכאות אלא כדיני התורה אסור לדון בערכאות כדאיתא בחו"מ ר"ס כ"ו. ועוד הא ודאי הם ידונו במאסר ובממון שלא כדיני ישראל שאז יש לחוש לאיסור מסור, שאסור למסור ישראל ביד עכו"ם בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות כדאיתא בחו"מ סימן שפ"ח סעיף ט'. ורק כשיראו שאין דיני ישראל יכולים להפסיקו אז יש היתר, אחר שיתרו בו שיתבעו אותו לערכאות שהוא כ"ש מממון דכשאנו יכול להציל בדיני ישראל שרשאי ברשות ב"ד לילך לערכאות ולתבוע בדיניהם כדאיתא שם בסעיף ב' וכ"ש הכא שהוא שלא להכשיל כמה בנ"א באיסורים, וגם הא איכא תרווייהו דהוא גם שלא להונות שהוא גם תביעת ממון.

וגם בלא זה הא אפשר שיכחיש וישבע בערכאות ויגרמו שישבע שבועת שוא, שאף על המשביעין איכא עונש ח"ו כדאיתא בשבועות דף ל"ט. ואף שרש"י פי' התם שהוא מטעם שלא דקדק למסור ממנו ביד נאמן שהכא לא שייך זה, הוא רק טעם להתיר כשלא יוכלו דיני ישראל להפסיקו ומוכרחין לתבעו בערכאות אין להם לחוש לזה שישבע שבועת שוא. אבל כשיכולים להפסיקו בדיני ישראל יש לאסור גם בשביל שיגרמו שישבע שבועת שוא, ועיין בסמ"ע סימן פ"ז ס"ק ס"א שמדייק מלשון הש"ע שגם מה שלא נתפשר עמו נחשב לגורם שבועת שוא ונענש ובפרישה ס"ק ל' איתא עוד יותר שגם על מה שלא מחל הכל כדי שלא ישבע נענש, והכא שאין שייך למחול משום שהוא למנוע איסורא יש להתיר כשלא אפשר ע"י דיני ישראל אבל כשאפשר הרי ודאי יש להחשיבו גורם לשבועת שוא.

ולכן נראה לע"ד שמתחלה ידונו אותו בועד הרבנים בכל מה שבידם והעיקר לפוסלו מלמכור דברים כשרים ואם לא יציית אז יביאוהו לדון בערכאות. ידידו, משה פיינשטיין

36 - שו"ת אגרות משה חלק חו"מ א סימן צב

הנה בדבר אם מותר לקבל משרת רואה חשבונות אצל הממשלה באשר לפעמים יבוא לידו חשבונות של אחד שפשע וימצא את הפשיעה ויהיה ממילא כמסרו להממשלה והם יענשוהו ביותר מכפי שחייב בדיני התורה. הנכון לע"ד כיון דבעצם הרי כל מי שיהיה רואה חשבונות ימצא את הפשיעה, וברור שאף אם זה לא ירצה לקבל משרה זו מהממשלה יהיה שם רואה חשבונות, ונמצא שלא יפסיד הפושע יותר כשהוא יקבל המשרה מכשלא יקבל הוא ואחר יהיה שם ולא הזיקו כלום ובלא הזיק לא שייך איסור. ודמי זה להא דאיתא בב"ק דף קי"ז דאוקמיה עילויה מעיקרא מקלי קלייה דהוא כשכבר יודע האנס ויכול ליטלו בעצמו וע"י אחרים שפטור הנשוא ונותן ביד להאנס, ועיין בש"ך חו"מ סימן שפ"ח סעיף ד' שהביא הרמ"א מהמ"מ שפירוש אוקמיה עילויה שבגמ' ונעשה ברשותו שברמב"ם פ"ח מחובל ה"ד ובש"ע שם, הוא כשיוכל לשלוט עליו וליטלו, ועיין במ"מ שם מפורש אם אותו ממון במקום שיד האנס שולטת בו אפילו אינו רואהו כל שיכול לחפש ולמצא פטור. וכן הוא ממש עובדא זו שכשציו מהממשלה לאחד להביא להם ספרי חשבונותיו לבדוק ע"י רואה חשבונות הרי כבר שולטים עליו למצא פשיעתו ע"י כל רואה חשבונות שיהיה להם וממילא שוב פטור רואה חשבונות זה.

אך מה שיש לעיין דהתם נאמר שאנסוהו ולכן אולי כה"ג שלא אנסוהו אלא בא מעצמו לקבל משרת רואה חשבונות אולי יש לאסור, ואף שלענין הפטור מלשלם פשוט שאין חלוק כיון דמקלי קלייה ולא הזיקו כלום מ"מ לענין איסור אולי אף בכה"ג אסור כשלא אנסוהו. אבל נראה כיון דהמשרה של רואה חשבונות אינה משרה מיוחדת למצא את הפשיעות שהרי לא ידוע שפשעו כלל ורוב עבודתו הוא לבדוק החשבונות של פנקסיהם בעלמא שיהיו נכונים, ורק לפעמים אפשר יזדמן לידו למצא איזה פשיעה וגם זה לא ידע בתחלת עיונו בהפנקסים שהביא הנתבע מהם שהרי אמר הנתבע שהחשבונות נכונים שבדאי יש לתלות שנדמה לו כן דלא היה כופר כשאפשר לברר, ולכן גם הרואה חשבונות יש לו לתלות שקרוב יותר שימצא שהן נכונים ורק שאפשר שיתגלה פשיעה, שאין לאסור מלקבל המשרה שעיקר עבודתו וגם רובא מעבודתו אינו למצא פשיעות ועולות, בשביל שמא יזדמן לו שימצא פשיעה שאף בזה אינו מזיק כלל, אף אם נימא שכשהיה עבודתו על זה גופיה היה אסור בלא אונס. וכשיזדמן שמצא פשיעה הרי הוא כבר אנוס שמוכרח להגיד האמת. וגם בלא אנוס היה צריך להעיד שהוא כיוצא אותו הממשלה שיהיה עד במה שתובעין כדנפסק בסימן כ"ח סעיף ג' מטעם דאיכא חלול השם אם לא יעיד.

37 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה סימן ט

יא. אם מותר למסור גנב לערכאות המדינה

ובדבר גנב שגנב ס"ת וכלי כסף מביהכ"נ, אם מותר למסרו לערכאות המדינה ולמשטרה (פאליס), שידוע שהם דנים ביסורי הגוף במאסר הרבה שנים, הנה לכאורה פשוט שאין שייך להתיר. אף אם לא היה כלל איסור לידון בדיני המדינות לפני שופטי המדינה, אבל הא אין לנו למוסרו לדונו בדברים שלא שייך בדיני התורה, שהוא ממון כפי שומת הבקיאין, והם דנים ביסורים שזה לא חייבה תורה. ועיין במו"ק דף י"ז ע"א, בעובדא דר"ל הוה מנטר פרדיסא, אותא ההוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, ושמתיה ר"ל, וא"ל ההוא גברא אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא, אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך, ושאל ר"ל בבי מדרשא ואמרו שלו נידוי שלך אינו נידוי, והוצרך ר"ל להתיר נידוי.